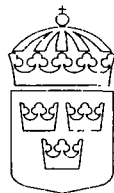

Regeringens skrivelse

1992/93:145

med redogörelse för svenska företags verksamhet
i Sydafrika

Skr.
1992/93:145

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 19 november 1992.

På regeringens vägnar

Bengt Westerberg

Ulf Dinkelspiel

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika under verksamhetsåret 1991. Bl.a. lämnas uppgifter om omsättning, antal anställda, investeringar och rörelseresultat. En redovisning ges även av de uppgifter som företagen lämnat om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda vid dotterbolagen i Sydafrika.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 19 november 1992

Närvarande: statsrådet B. Westerberg, ordförande, och statsråden Frigebo, Johansson, Laurén, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Hellsvik, Björck, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Dinkelspiel

Skrivelse med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika

1 Inledning

Enligt lagen (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika (i det följande benämnd investeringsförbudslagen) skall svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika årligen redovisa hur verksamheten i landet utvecklas. Redovisningskyldigheten omfattar också uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i dotterföretagen. Slutligen skall uppgifter även lämnas om förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska företag (indirekta företagsförvärv).

Enligt 12 § förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika, skall Kommerskollegium varje år före den 1 oktober lämna en redogörelse till Utrikesdepartementet för de redovisningar som har avgetts av berörda företag under det senaste budgetåret. En sådan redogörelse avseende verksamhetsåret 1991 har nu lämnats och omfattar svenska företags dotterbolag i Sydafrika. Till grund för kollegiets redogörelse ligger, förutom de svenska moderföretagens redovisningar, även årsredovisningar avseende de sydafrikanska dotterföretagen samt upplysningar inhämtade från de svenska moderföretagen.

Min redogörelse i det följande bygger i allt väsentligt på de uppgifter som Kommerskollegium har lämnat.

2 Redogörelse för företagens verksamhet

2.1 Ekonomisk redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen är en svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av lagens efterlevnad.

Närmare föreskrifter om innehållet i de årliga redovisningarna har getts i förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika.

Utöver de uppgifter som nyss nämnts skall i redovisningen även anges rörelsens resultat samt lämnas uppgift om hur gjorda investeringar har finansierats. Om rörelse har drivits genom ett utländskt dotterföretag, skall uppgift lämnas om storleken av det egna kapitalet hos dotterföretaget. Vidare skall uppgift lämnas om innehav av dels aktier eller andelar i sydafrikanskt företag, dels obligationer eller andra skuldförbindelser utfärdade av sådant företag. Slutligen skall redovisning ske av fordringar på grund av penninglån eller annan kredit och av säkerheter som ställts för sydafrikanskt företags skulder.

Redovisningen skall avse det räkenskapsår som tillämpas av den svenska juridiska personen. Den skall ges in till Kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut.

Antalet redovisningsskyldiga företag uppgick vid utgången av år 1991 till sex. Antalet är oförändrat jämfört med föregående år.

Följande företag har lämnat redovisning till Kommerskollegium

Företag	Verksamhetsår	Antal rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika 1991-12-31
1. Atlas Copco AB	1991	2
2. Sandvik AB	1991	1
3. Skega AB	1991	1
4. AB SKF	1991	2
5. Svedala Industri AB	1991	1
6. Uniroc AB	1991	2

Av kollegiets redogörelse framgår att inga förändringar i förhållande till föregående redovisningsperiod skett vad gäller omfattningen och utvecklingen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika. Sålunda hade de svenska företagen ett avgörande inflytande i 21 bolag i Sydafrika vid utgången av år 1991. Av dessa torde nio få betraktas som rörelsedrivande. Motsvarande siffror gällde vid utgången av år 1990.

De svenskägda dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett *aktiekapital* som sammanlagt, liksom föregående år, uppgår till ca 6,9 miljoner rand (ca 14 miljoner kronor). Bolagens sammanlagda *egna kapital* minskade under perioden med 8% och uppgick vid utgången av år 1991 till ca 94 miljoner rand (ca 194 miljoner kronor).

Omsättningen hos de rörelsedrivande dotterföretagen uppgick år 1991 totalt till omkring 374 miljoner rand (ca 770 miljoner kronor), vilket innebär en minskning i löpande penningvärde med ca 8% jämfört med föregående period. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika blir minskningen 21%.

Det totala värdet av bolagens *tillgångar* minskade under perioden med 4% och uppgick vid slutet av år 1991 till 221 miljoner rand (ca 455 miljoner kronor).

Anläggningstillgångarnas värde uppgick till ca 25 miljoner rand (ca 51 miljoner kronor) jämfört med ca 27 miljoner rand året innan (ca 60 miljoner kronor).

Det sammanlagda *resultatet före skatt* blev en förlust på 8 miljoner rand (ca 16 miljoner kronor). Föregående år var resultatet före skatt ett överskott på ca 10 miljoner rand (ca 22 miljoner kronor).

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen i Sydafrika minskade från 1 577 till 1 247 personer.

Utvecklingen i de svenska företagen i Sydafrika i nyssnämnda avseenden under de senaste åtta åren framgår av följande uppställning.

Svenska företags verksamhet i Sydafrika åren 1984-1991 (Värden i miljoner rand)*.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Aktiekapital	9,5	9,5	8,7	8,1	6,7	6,7	6,9	6,9
Sammanlagda egna kapital	81	84	93	105	85	95	102	94
Värdet av totala tillgångar	198	197	220	262	195	249	229	221
Värdet av anläggnings-tillgångar	25	23	25	30	12	12	27	25
Omsättning	315	355	411	467	374	442	408	374
Sammanlagt resultat före skatt	14	14	36	43	36	27	10	-8
Investeringar	0,8	1,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Antalet anställda	2705	2374	2218	2167	1609	1734	1577	1247

* 1 rand = 4,56 kr. år 1984
 = 2,93 kr. år 1985
 = 3,11 kr. år 1986
 = 3,04 kr. år 1987
 = 2,60 kr. år 1988
 = 2,45 kr. år 1989
 = 2,23 kr. år 1990
 = 2,06 kr. år 1991

Närmare uppgifter om företagens verksamhet under åren 1989, 1990 och 1991 bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Investeringsförbudslagen föreskriver förbud för svenska juridiska personer att företa eller bidra till att investeringar görs i Sydafrika. Lagen innehåller dock i 6 § bestämmelser enligt vilka regeringen för visst fall kan medge undantag från förbudet. Undantag får endast medges sådan juridisk person som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika. Undantag från investeringsförbudet får inte ge utrymme för en utvidgning av företagets verksamhet. Exempel på investeringar för vilka undantag i princip medges är sådana som varit nödvändiga för att ersätta försliten utrustning samt sådana som direkt syftat till en förbättring av villkoren för de svarta.

Undantagsmöjligheten innebär emellertid inte någon garanterad rätt för företagen att få företags ersättningsinvesteringar. Regeringen har alltid möjlighet att avslå en investeringsansökan efter prövning av alla omständigheter i ärendet.

Regeringen har den 10 januari 1991 beviljat ett undantag från investeringsförbudet. På ansökan av Aktiebolaget SKF fick företagets sydafrikanska dotterbolag tillstånd att göra investeringar till ett värde av 4 272 miljoner rand. Investeringarna syftar till att förbättra arbetsmiljön och arbetsförhållandena för de anställda.

Enligt 8 § investeringsförbudslagen kan regeringen även medge rätt för ett företag som sedan den 1 juli 1979 självt eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika att tills vidare ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda. Ett villkor för ett sådant beslut är dock att företaget åtar sig att se till att detta inte leder till en utvidgning av verksamheten i Sydafrika. Medgivandet kan återkallas om verksamheten utvidgas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl.

Enligt 2 § investeringsförbudslagen får svensk juridisk person inte genom handling eller underlåtenhet bidra till att anläggningstillgångar anskaffas. Inte heller får egendom hyras för att stadigvarande brukas eller innehas i ett dotterbolags rörelse, om hyresavtalets löptid är anpassad till egendomens ekonomiska livslängd, s.k. finansiell leasing. Utan hinder av detta förbud får dock årligen anskaffas tillgångar och egendom hyras till ett sammanlagt värde av högst 100 000 kronor. Detta undantag får inte möjliggöra en utvidgning av verksamheten.

Av de företag som lämnat redovisning har fem angett att anskaffning av anläggningstillgångar skett under verksamhetsåret. Dessa fem företag är Atlas Copco AB, Skega AB, AB SKF, Svedala Industri AB och Uniroc AB. De investeringar som gjorts håller sig inom det tillåtna investeringsutrymmet enligt 2 § förordningen. Såvitt framgår av redovisningarna har investeringarna inte möjliggjort någon utvidgning av de berörda företagens verksamhet.

När det gäller AB SKF har utöver investeringar inom det fria investeringsområdet även investerats ca 10 000 rand i ett system för passerkontroll med stöd av det tillstånd som regeringen beviljade den 10 januari 1991.

2.2 Social redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen skall företagen lämna redovisning om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i Sydafrika. Uppgifter skall också lämnas om planerade och vidtagna förändringar för de anställda i nu angivna avseenden. De lämnade uppgifterna är inte till alla delar enhetliga och därför inte till fullo jämförbara.

Svedala Industri AB har inte kunnat lämna någon fullständig social redovisning med hänvisning till att det sydafrikanska dotterbolaget i huvudsak anlitar konsulter (4 av 8 anställda).

Tillsammans har företagen 1 247 anställda varav mer än hälften (634) är svarta, färgade och asiater.

	Vita	Svarta	Färgade m.fl.	Tot.anställda
Atlas Copco	70 (77)	24 (31)	3 (9)	97 (117)
Sandvik	197 (232)	210 (276)	9 (14)	416 (522)
Skega	30 (32)	22 (21)	8 (8)	60 (61)
SKF	206 (261)	117 (160)	111 (147)	434 (568)
Svedala	7 (5)	1		8 (5)
Uniroc	103 (83)	100 (211)	29 (10)	232 (304)
Totalt	613 (690)	474 (699)	160 (188)	1247 (1577)

Anm: Siffror inom parentes anger motsvarande siffror för föregående redovisningsperiod.

Segregation på arbetsplatserna förekommer inte. Vid ett av företagen är dock arbetarnas omklädningsrum inte integrerade.

Vid samtliga företag, med undantag för Skega AB:s och ett av Atlas Copco AB:s dotterbolag, var de anställda organiserade i olika fackföreningar, och fackligt arbete tilläts bedrivas på arbetsplatsen och på betald arbetstid. Villkoren reglerades vanligtvis i överenskommelser mellan företaget och berörda fackföreningar. Skega, med totalt 60 anställda, har anfört bristande intresse från de anställdas sida som skäl för att fackföreningar och fackligt arbete inte finns vid dotterföretaget. Desoutter (SA), dotterföretag till Atlas Copco, med totalt 17 anställda, har inte inkommit med förklaring till varför inga fackföreningar finns vid företaget.

Vad avser löner hade samtliga företag uppgivit sig tillämpa principen om lika lön för lika arbete. Företagen hävdade att ingen diskriminering förekommer vid extern eller intern rekrytering. Målsättningen var att få fram fler kvalificerade svarta kandidater till olika högre befattningar. Flertalet företag tillämpade i genomsnitt en minimilön om ca 6,71 rand i timmen (motsvarande ca 1 274 rand i månaden), vilket i jämförelse med löneläget i stort i Sydafrika låg över det normala. Minimilönen år 1991 var i Sydafrika 356 rand. Den genomsnittliga lönehöjningen under år 1991 uppgick för de svarta anställda till ca 15%.

Utöver löner svarade företagen för olika sociala förmåner såsom pensioner, olycksfalls-, liv- och invaliditetsförsäkringar, semester och sjukvård. Därutöver bidrog flertalet företag med stöd för utbildning till de svarta anställdas barn i form av skolavgifter, kostnader för böcker, stipendier m.m. Detta stöd omfattade också barns högre studier. Även lån för anskaffning av bostad eller förbättring av bostadsstandarden har tillhandahållits. Vidare gavs subventionerade eller fria måltider och transporter.

Flertalet företag satsade också på utbildning av sina svarta anställda i form av yrkesutbildning men även basutbildning. Årliga budgetar för utbildningsprogram anslogs och all yrkesutbildning skedde på betald arbetstid.

3 Redovisning av uppgifter om indirekta företagsförvärv m.m.

Av Kommerskollegiets redogörelse framgår att inga uppgifter om indirekt företagsförvärv inlämnats under den aktuella tiden.

4 Sammanfattning

Skr. 1992/93:145

Kommerskollegium har i sin redovisning sammanfattningsvis konstaterat att efterlevnaden av investeringsförbudslagen får anses god under den aktuella perioden. Jag delar denna uppfattning.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i det föregående.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hans hemställan.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika vid utgången av år 1991

Skr. 1992/93:145

Kurs: 1 rand = SEK 2,45 (1989), 2,23 (1990) och 2,06 (1991)

A. Tillverknings- och försäljningsbolag
(Koncernredovisning)

Företag	Lokalt bolag	Etable- ringsår	Svensk aktie- andel	Aktiekapital (1 000 rand)			Antal anställda			Omsättning (miljoner rand)		
				1989	1990	1991	1989	1990	1991	1989	1990	1991
1. Sandvik AB	Sandvik(Pty)Ltd	1948	100	3 050	3 050	3 050	541	522	416	94,3	121,0	113,5
2. AB SKF	SKF South Africa (Pty) Ltd	1914	100	3 129	3 129	3 129	202	180	130	115,3	109,8	110,6
	Barseco (Pty)Ltd ¹	1966	100	0,1	0,1	0,1	406	388	304	34,0	38,2	34,3
3. Svedala Industri AB	Allis Mineral Systems (SA)(Pty)Ltd	1989	100	0,001	0,001	0,001	5	5	8	19,0	17,9	11,2
4. Uniroc AB	Interroc(Pty)Ltd	1948	100	100	100	100	427	304	232	149,9	83,9	64,1
							1 581	1 399	1 090	412,5	370,8	333,7

B. Försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Etable- ringsår	Svensk aktiean- del i %	Aktiekapital (1 000 Rand)			Antal anställda			Omsättning (miljoner rand)		
				1989	1990	1991	1989	1990	1991	1989	1990	1991
Svenska försäljningsbolag i Sydafrika												
1. Atlas Copco AB	Chicago Pneumatic Tool Co SA (Pty)Ltd ²	1939	100	200	200	200	93	95	80	17,4	18,4	17,7
	Desoutter (SA) (Pty)Ltd		100		250	250		22	17		4,1	4,1
2. Skega AB	Skega (Pty)Ltd	1972	100	200	200	200	60	61	60	12,2	14,4	18,2
							158 ³	178	157	32,0 ³	36,9	40,0
+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika							1 581	1 399	1 090	412,5	370,8	333,7
Totalt							1 739	1 577	1 247	444,5	407,7	373,7

¹ Tillverkningen sker vid dess dotterföretag SKF Bearing Manufacturers (Pty) Ltd.

² F.d. Consolidated Pneumatic Tool Company SA(Pty)Ltd.

³ Under verksamhetsåret 1989 var Inter Forward AB verksam i Sydafrika genom sitt dotterföretag Züst & Bachmeier SA(Pty)Ltd. Företaget hade 5 anställda och en omsättning på 2,4 miljoner rand.